

Onderzoeksprogramma 2008

23 november 2007

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Selectie van onderzoek	6
3	Onderzoek door provincie zelf	8
3.1	Noord-Brabant	8
3.1.1	Onderzoek ex artikel 217a Provinciewet	8
3.1.2	Burgerjaarverslag 2006 Commissaris van de Koningin	8
3.1.3	Commissie Beleidsevaluatie	9
3.1.4	Accountantscontrole	9
3.1.5	Onderzoek controller	9
3.2	Limburg	10
3.2.1	Onderzoek ex artikel 217a Provinciewet	10
3.2.2	Burgerjaarverslag 2006 Commissaris van de Koningin	11
3.2.3	Accountantscontrole	12
4	Onderzoek door derden	14
4.1	Inspectie Financiën Lokale en provinciale Overheden	14
4.2	VROM-Inspectie	14
4.2.1	Noord-Brabant	15
4.2.2	Limburg	15
4.3	Inspectie Verkeer en Waterstaat	16
5	Eerder onderzoek en werkzaamheden Zuidelijke Rekenkamer	18
5.1	Afgerond onderzoek	18
5.2	Lopend onderzoek	18
6	Onderzoeksprogramma 2008	20
6.1	Rapport bij de jaarstukken Noord-Brabant en Limburg	20
6.2	Onderhoud provinciale wegen Noord-Brabant en Limburg	21
6.3	Ruimtelijke ordening Noord-Brabant en Limburg	23
6.4	Grondbeleid Noord-Brabant	25
6.5	Doorwerking rekenkameronderzoek	28
7	Planninggegevens	30

1 Inleiding

De Zuidelijke Rekenkamer is de gemeenschappelijke rekenkamer van de provincies Noord-Brabant en Limburg. Op grond van artikel 183 van de Provinciewet onderzoekt zij de doeltreffendheid, de doelmatigheid en de rechtmatigheid van het door het provinciebestuur gevoerde bestuur. Over de uitkomsten van haar onderzoek rapporteert de rekenkamer aan Provinciale Staten.

De rekenkamer stelt elk jaar voor 1 januari een onderzoeksprogramma voor het volgende kalenderjaar vast. Voor u ligt het onderzoeksprogramma 2008, met een doorwerking naar 2009. Een concept van het programma is op 13 november 2007 voorgelegd aan de Programmaraad. De rekenkamer heeft het programma vervolgens op 23 november 2007 vastgesteld.

De opbouw van het programma is als volgt. Allereerst wordt een omschrijving gegeven van de criteria die de rekenkamer hanteert bij de selectie van onderzoeksobjecten. Deze worden toegelicht in hoofdstuk 2.

Evenals in vorige onderzoeksprogramma's brengt de rekenkamer ook dit jaar in kaart welke onderzoeken door andere partijen worden uitgevoerd of zijn voorzien voor 2008. De rekenkamer wil daarmee voorkomen dat onnodig dubbel onderzoek plaatsvindt. Overigens behoudt de rekenkamer zich het recht voor om, indien zij dat wenselijk acht, alsnog een onderzoek in te stellen op een van die terreinen. De rekenkamer zal steeds een afweging maken op basis van de eigen wettelijke verantwoordelijkheid en een inschatting van de toegevoegde waarde van eventueel rekenkameronderzoek. In hoofdstuk 3 passeren in dat verband onderzoeken de revue die de provincie zelf instelt, waaronder het onderzoek ex artikel 217a Provinciewet, de accountantscontrole en onderzoeken door of vanwege de (concern)controller.

Hoofdstuk 4 bevat een korte weergave van onderzoek dat door landelijke inspecties wordt verricht. De informatie in de hoofdstukken 3 en 4 over onderzoek door andere partijen is - noodgedwongen - een momentopname en bevat de stand van zaken per medio oktober 2007. Daar waar andere partijen al een beeld hebben van hun onderzoeksinspanningen in 2008, is de informatie opgenomen; waar die informatie (nog) niet voorhanden is, ontbreekt die uiteraard.

Hoofdstuk 5 geeft een opsomming van eerder onderzoek door de rekenkamer, zowel afgerond als lopend onderzoek. De rekenkamer heeft zich voorgenomen in de bestuursperiode 2005-2011 in haar onderwerpkeuze een spreiding over de beleidsvelden aan te brengen. Het overzicht van reeds uitgevoerde onderzoeken verschaft (op termijn) inzicht in deze spreiding.

Hoofdstuk 6 bevat de onderzoeksonderwerpen die de rekenkamer met ingang van 2008 wil oppakken. Per onderwerp wordt een korte schets gegeven van de invalshoek die de rekenkamer voor haar onderzoek kiest. Overigens zal de rekenkamer in een later stadium voor al deze onderwerpen nog een startnotitie maken, met daarin een uitwerking van de onderzoeksvraag, de te hanteren onderzoeksmethode, het normenkader en de onderzoeksplanning. De uitwerking in startnotities kan ertoe leiden dat onderzoek op onderdelen wordt bijgesteld.

Het slothoofdstuk bevat de belangrijkste planningsgegevens, aan de hand waarvan de rekenkamer haar onderzoekswerkzaamheden in 2008 zal uitvoeren. Daarbij nog de aantekening dat de rekenkamer ook in 2008 de mogelijkheid wil behouden om aan de hand van actuele maatschappelijke en politiek-bestuurlijke ontwikkelingen extra onderzoek in te stellen op specifieke terreinen. Ook Provinciale Staten kunnen aanvullende verzoeken voor het instellen van onderzoek formuleren. Indien dat gebeurt, heeft dat consequenties voor de planning en uitvoering van ander onderzoek.

2 Selectie van onderzoek

Bij de selectie van haar onderzoeken hanteert de rekenkamer de volgende criteria:

- er is sprake van een aanmerkelijk maatschappelijk, financieel, of politiek/bestuurlijk belang;
- de resultaten van het onderzoek kunnen een bijdrage leveren aan de versterking van de kaderstellende en controlerende rol van Provinciale Staten;
- de resultaten van het onderzoek kunnen een positieve bijdrage leveren aan de kwaliteit van de informatievoorziening aan Provinciale Staten;
- er zijn risico's op het punt van de doeltreffendheid, doelmatigheid of rechtmatigheid van het bestuur;
- het onderzoek van de rekenkamer heeft een toegevoegde waarde.

Daarnaast hanteert de rekenkamer een aantal algemene criteria:

- het onderzoek moet haalbaar zijn in de tijd en haalbaar binnen het beschikbare budget;
- de rekenkamer streeft een variatie na in thema's en sectoren die onderwerp zijn van onderzoek;
- er wordt, met inachtneming van de wettelijk verankerde onafhankelijkheid van de rekenkamer, rekening gehouden met onderzoek door andere partijen. Het stapelen van 'onderzoek op onderzoek' wordt zoveel mogelijk tegengegaan.

3 Onderzoek door provincie zelf

3.1 Noord-Brabant

3.1.1 Onderzoek ex artikel 217a Provinciewet¹

In haar vergadering van 19 oktober 2007 heeft de statencommissie Bestuur en Middelen (BM) de door GS vastgestelde nota 'Evaluatie van beleid' besproken. De nota is een uitwerking van de aanbevelingen van de Zuidelijke Rekenkamer in haar rapport 'Focus op beleid' en schetst de contouren waarbinnen evaluatieonderzoek plaatsvindt en de positionering van onderzoek ex artikel 217a Provinciewet. Doordat de provincie de uitvoering van het onderzoek ex artikel 217a heeft gekoppeld aan de besluitvorming omtrent de nota 'Evaluatie van beleid' waren in het najaar de volgende voor 2007 geplande onderzoeken nog niet ter hand genomen:

- uitvoeringsprogramma UEB in combinatie met de kadernota Sociaal Economisch Beleid;
- evaluatie grondverwerving Ecologische Hoofdstructuur;
- evaluatie van het provinciaal armoedebeleid in het bredere kader van sociaal beleid.

Van de twee overige geplande onderzoeken is tegenover de rekenkamer ambtelijk aangegeven dat deze in het najaar 2007 opgepakt zouden worden:

- provinciaal beleid gerelateerd aan de Telos Duurzaamheidbalans;
- evaluatie van de interne doorontwikkeling van de provinciale organisatie.

Een planning van onderzoeken ex artikel 217a voor 2008 is in oktober 2007 nog niet opgesteld.

3.1.2 Burgerjaarverslag 2006 Commissaris van de Koningin

In haar Burgerjaarverslag 2006 concludeert de Commissaris van de Koningin dat nog niet alle aanbevelingen van het Burgerjaarverslag 2005 volledig zijn afgerond.

¹ Artikel 217a Provinciewet:

1. Gedeputeerde Staten verrichten periodiek onderzoek naar doelmatigheid en doeltreffendheid van door hen gevoerde bestuur. Provinciale Staten stellen bij verordening regels hierover.
2. Gedeputeerde Staten brengen schriftelijk verslag uit aan Provinciale Staten van resultaten van periodiek onderzoek.
3. Gedeputeerde Staten stellen rekenkamer tijdig op hoogte van onderzoeken die zij doen instellen en zenden haar afschrift van verslag als bedoeld in tweede lid.

Op meerdere onderdelen, zo geeft zij aan, is de organisatie evenwel zichtbaar verbeterd: de tijdige afhandeling van burgerbrieven en subsidies; de toename van het aantal digitaal aangeboden diensten.

Op een aantal punten constateert de commissaris een achteruitgang: de tijdige betaling van facturen; de afhandeling van vergunningaanvragen; de afhandeling van bezwaarschriften.

Het burgerjaarverslag formuleert vier aanbevelingen: een onderzoek of een bij de directie Middelen gehanteerde werkwijze voor de afhandeling van burgerbrieven kan worden ingezet bij andere directies; onderzoek in hoeverre de werkwijze van het servicecentrum op onderdelen kan worden vertaald naar andere processen in de organisatie; onderzoek in hoeverre de methode van vergunningafhandeling van de directie Ecologie kan worden overgenomen door andere directies; onderzoek en implementatie de benodigde maatregelen voor snellere factuurafhandeling.

3.1.3 Commissie Beleidsevaluatie

Tijdens de PS-vergadering van 5 oktober 2007 hebben Provinciale Staten een nieuwe voorzitter en twee nieuwe externe leden van de Commissie voor beleidsevaluatie benoemd. Professor dr. B.J.S. Hoetjes werd benoemd tot voorzitter en de heren drs. A.F. van de Klundert en dr. F.J. Bongers tot extern lid van de commissie. Naar verwachting zal na de benoeming het onderzoeksprogramma 2008 van de commissie verder gestalte krijgen.

3.1.4 Accountantscontrole

Provinciale Staten kunnen gebruik maken van de mogelijkheid om bij de controle door de accountant specifieke speerpunten aan te wijzen. Deze speerpunten krijgen dan extra aandacht in de controle. Over de bevindingen wordt apart gerapporteerd.

Tijdens haar vergadering van 31 augustus 2007 heeft de rekeningcommissie kennisgemaakt met de nieuwe externe accountant (PWC). Naar verwachting zal de commissie tijdens haar vergadering van 2 november 2007 het controleprotocol voor de accountantscontrole op de jaarrekening 2007 bespreken en daarbij ook de specifieke speerpunten voor de accountantscontrole benoemen.

3.1.5 Onderzoek controller

In de door GS vastgestelde nota 'Evaluatie van beleid' (zie ook subparagraaf 3.1.1.) wordt de concerncontroller aangewezen als opdrachtgever voor alle doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoeken binnen de provinciale organisatie. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen beleidsevaluaties ex artikel 217 a aan de ene kant

en overig (evaluatie)onderzoek aan de andere kant. Tot dit overig (evaluatie)onderzoek behoren twee soorten onderzoek:

- *Evaluaties die een deelaspect van een kaderstellende nota onderzoeken.*
Het betreft met name onderzoek op die beleidsvelden waar nieuwe beleidsontwikkelingen plaatsvinden. Daar waar GS een startnotitie maken voor nieuw beleid (leidraad daarvoor vormt het bestuursakkoord 'Vertrouwen in Brabant') zal dat belegd worden met een evaluerend onderzoek over de beleidsinspanningen tot dat moment. Beleidsterreinen die in 2008 mogelijk op die manier onderzocht worden, zijn: economisch beleid; beleid op sociaal-cultureel terrein.
- *Onderzoeken die onderdeel uitmaken van de beleidsuitvoering.*
Het betreft doeltreffendheidsonderzoek dat wordt uitgevoerd bij ingrijpende veranderingen in de uitvoering van beleid. Een beleidsterrein dat in 2008 mogelijk op die manier onderzocht zal worden, is Verkeer en Vervoer. Op dat terrein is een wijziging van het Provinciaal Verkeer- en Vervoerplan (PVVP) voorzien.

3.2 Limburg

3.2.1 Onderzoek ex artikel 217a Provinciewet

In november 2007 zal een definitief besluit worden genomen over de onderzoeken die GS op basis van artikel 217a van de Provinciewet zullen instellen. Naar verwachting (stand oktober 2007) gaat het om de volgende onderwerpen:

- *ICT-uitgaven*
Het onderzoek inventariseert de uitgaven aan ICT voor de jaren 2002-2007. Daaraan gekoppeld wordt de vraag naar de doelmatigheid van de uitgaven: wordt gebruik gemaakt van de aangeschafte apparatuur? Wat levert het op? Is de bedrijfsvoering daardoor verbeterd?
- *Procesbeschrijvingen*
In 2007 is de provincie begonnen met een groot traject dat provinciebreed moet leiden tot codificatie van processen. Het onderzoek concentreert zich op de doelmatigheid van het codificatieproces zelf: wat zijn de uitgaven? Hoe is het proces georganiseerd en wat zijn de (potentiële) opbrengsten van de beschrijvingen? Wie beoordeelt de kwaliteit van de processen? Wie werkt ermee? Wie actualiseert?
- *Werking van de commissie Algemene wet bestuursrecht*
De Awb -commissie heeft, wettelijk gezien, een relatief zelfstandige positie. De casus die aan de Awb-commissie worden voorgelegd, kunnen worden

beschouwd als 'uitgang' van het provinciaal handelen. Er komen geen onderwerpen aan de orde waar geen verschil van mening over bestaat. In het onderzoek wordt nagegaan of er een zekere systematiek in de uitspraken van de commissie zit, of er tendensen uit gedestilleerd kunnen worden en welke lering de provinciale organisatie uit de uitspraken van de commissie kan trekken. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de werking van de commissie zelf en wordt een overzicht gegeven van het percentage gegrondverklaringen.

- *Investeringsgelden landelijk gebied*
Het betreft een audit naar de uitvoering van de ILG gelden, zowel inhoudelijk als administratief organisatorisch. De audit is een eerste toets om te bezien of de organisatie op orde is om de doelstellingen in 2013 daadwerkelijk te halen.
- *Doelmatigheid statengriffie*
Op verzoek van de griffier zal de doelmatigheid van de griffie worden beoordeeld. Uitgangspunt vormen de wensen van PS op dit punt. Mogelijk zal een benchmark plaatsvinden voor wat betreft de omvang en samenstelling van de griffie.

3.2.2 Burgerjaarverslag 2006 Commissaris van de Koningin

In zijn burgerjaarverslag 2006 concludeert de Commissaris van de Koningin in zijn algemeenheid dat in 2006 opnieuw stappen zijn gezet om als provincie klantgericht, efficiënter en effectiever te werken.

Daarnaast meldt hij echter ook dat een aantal maatregelen voor de verbetering van de dienstverlening aan burger, bedrijfsleven, andere overheden en organisaties, nog niet of slechts deels zijn doorgevoerd.

Dit geldt onder meer voor:

- het verbeteren van de voortgangscontrole om termijnoverschrijdingen te voorkomen;
- het opstellen van een nieuw protocol met termijnen voor de afhandeling van telefoongesprekken, brieven, faxen en e-mail én de digitalisering van de facturenstroom.

De commissaris merkt op dat om de klantgerichtheid, efficiency en effectiviteit te verbeteren vooral een aantal processen en daarbij behorende (geautomatiseerde) systemen (verder) ontwikkeld en toegepast dienen te worden.

3.2.3 Accountantscontrole

Provinciale Staten kunnen gebruik maken van de mogelijkheid om bij de controle door de accountant specifieke speerpunten aan te wijzen. Deze speerpunten krijgen dan extra aandacht in de controle. Over de bevindingen wordt apart gerapporteerd. Naar aanleiding van een bespreking in de controlecommissie van 7 september 2007 zijn de volgende speerpunten voor de controle van de jaarrekening 2007 aangewezen:

- *De aansluiting van de administratieve organisatie en financiële administratie op de nieuwe organisatie van de provincie Limburg*
Per 1 juli 2006 is de nieuwe organisatie van de provincie van start gegaan. Voor de uitvoering van het provinciale beleid en de beheersing van het provinciale apparaat is het van belang dat er een goede aansluiting bestaat tussen de formele taken en bevoegdheden van organisatie en functionarissen en de feitelijke werkwijze. Op grond van deze overweging heeft de controlecommissie aan de externe accountant gevraagd extra aandacht aan deze aansluiting te besteden.
- *Risicomanagement*
In diverse aan PS gerichte beleidsstukken (zie ook rapport Zuidelijke Rekenkamer inzake Quick Scan Jaarverslag 2004 Provincie Limburg) is gememoreerd dat risicomanagement een belangrijk onderwerp is ter beheersing van provinciale risico's. Ook is enkele malen aangekondigd dat het risicomanagement organisatiebreed zal worden ingevoerd. De controlecommissie heeft aangegeven dat PS graag inzicht willen in de concrete stand van zaken en in de vraag in hoeverre de resultaten van de ondernomen acties hun weerslag vinden in de risicoparagraaf.

4 Onderzoek door derden

Deze paragraaf bevat een korte omschrijving van enkele inspecties die vanuit de rijksoverheid provinciaal onderzoek verrichten. Het overzicht is niet uitputtend.

4.1 Inspectie Financiën Lokale en provinciale Overheden

In september 2007 heeft de Kring van Provinciale Rekenkamers afstemmingsoverleg gevoerd met de Inspectie Financiën Lokale en provinciale Overheden (IFLO).

De onderzoeksprogrammering van IFLO voor de komende anderhalf jaar ziet er als volgt uit:

- In het najaar van 2007 zal IFLO een onderzoek uitvoeren naar reserves en voorzieningen van de provincies en met name de kwaliteit van de toelichting daarop. Dit onderzoek hangt samen met een voor 2008 gepland onderzoek naar duurzaam financieel evenwicht (zie hierna). Het IFLO-onderzoek vindt vooral plaats vanuit de financiële positie en richt zich niet zo zeer op vraagstukken van doelmatigheid en doeltreffendheid, zoals in het lopend onderzoek van de Zuidelijke Rekenkamer gebeurt. Tijdens het afstemmingsoverleg van september is afgesproken dat IFLO bij haar onderzoek als toetspunt zal meenemen of er signalen vanuit de Zuidelijke Rekenkamer zijn die voor haar onderzoek belangrijk zijn.
De planning van IFLO is erop gericht om de onderzoeksbevindingen in december 2007 in een brief vast te leggen
- In 2008 stelt IFLO een onderzoek in naar Duurzaam financieel evenwicht van de provincies. Een tweede onderzoek is gericht op de beleggingsportefeuille (treasury) en de financiële soliditeit van de provincies

4.2 VROM-Inspectie

De uitvoering van een aantal VROM-taken is neergelegd bij de provincies. Het toezicht daarop ligt bij de VROM-Inspectie. De Inspectie verricht in dat verband provincieonderzoeken. Het doel daarvan is in de eerste plaats het stimuleren van een betere uitvoering van VROM-taken. Een tweede doelstelling is om met deze onderzoeken een driezijdig leerproces tussen provincies en VROM in gang te zetten: wat kunnen de provincies van elkaar leren, wat kunnen de provincies van VROM leren en wat kan VROM van de provincies leren om bij te dragen aan een verbetering van de leefomgeving?

4.2.1 Noord-Brabant

In 2007 is het provincieonderzoek afgerond. De bevindingen zijn neergelegd in het rapport 'Onderzoek VROM-taken provincie Noord-Brabant' dat in september 2007 werd vastgesteld en aan de provincie aangeboden. Het rapport werd geagendeerd voor de statencommissie Ruimte en Milieu van 19 oktober 2007. In een begeleidende notitie van GS voor deze statencommissie (RM-1125) vatten GS de belangrijkste conclusies samen: de provincie is sterk in de uitvoering van VROM-taken; de provincie beschikt over deskundige medewerkers en werkt in veel gevallen goed samen met andere (overheids)partijen; GS hebben op een goede manier invulling gegeven aan het voornemen om 'van beleid naar uitvoering' te gaan; de kwaliteit van de uitvoering is over het algemeen goed.

Voor vier onderwerpen constateert de VROM-Inspectie dat er verbetertrajecten nodig zijn:

- *Externe veiligheid*
De beleidsmatige invulling van dit beleidsveld en de uitvoering van enkele taken is de afgelopen jaren nog niet voldoende van de grond gekomen.
- *Toezicht en handhaving bodemsanering*
Het beleid is niet actueel in verband met wijzigingen in de Wet bodembescherming en voortschrijdend inzicht in de wijze waarop aan toezicht bodemsanering invulling moet worden gegeven.
- *Huisvesting statushouders*
Hoewel op provinciaal niveau nagenoeg wordt voldaan aan de taakstelling, benadert de provincie achterblijvende gemeenten niet conform de wettelijke wijze. Verder signaleert de Inspectie dat voor deze taak geen provinciaal beleid is vastgesteld.
- *Milieubeleidsplan*
De recent vastgestelde Integrale Strategie Milieu (ISM) kan niet als vervanging van het milieubeleidsplan worden beschouwd.

4.2.2 Limburg

In 2006 is het provincieonderzoek Limburg afgerond. De tendens van het rapport is overwegend positief. Het oordeel van de Inspectie over de verschillende aspecten was als volgt:

- *Beleidsontwikkeling*
Excellent wat betreft het stimuleren van ruimtelijke ontwikkelingen en het realiseren van woningbouwafspraken; niet adequaat voor de taakvelden 'geluid' en het sanctietraject huisvesting verblijfsgerechtigden.
- *Programmering*
Excellent op het punt van Toezicht en Handhaving in het kader van de wet Milieubeheer; voor acht taakvelden is een licht verbetertraject aan de orde. Kern van de geconstateerde knelpunten was dat niet op alle onderdelen een heldere, eenduidige en concrete taakstellingen werden aangetroffen.
- *Uitvoering*
Bij bijna de helft van de onderzochte uitvoeringstaken moeten (lichte) verbeteringen worden doorgevoerd.

Als rode draad uit de onderzoeksbevindingen benoemt de Inspectie drie punten:

- de borging van doelrealisatie kan meer resultaat opleveren wanneer beter wordt gemonitord;
- de bescherming van 'zwakkere belangen' zoals natuur, duurzaamheid, veiligheid en hinder van individuele burgers staat onder druk;
- op een aantal onderdelen kan de borging van een adequate uitvoering van VROM-taken verder worden versterkt.

4.3 Inspectie Verkeer en Waterstaat

In maart 2007 hebben de Zuidelijke Rekenkamer en de Rekenkamer Oost-Nederland afstemmingsoverleg gevoerd met de Inspectie Verkeer en Waterstaat en de VROM-Inspectie. Het overleg betrof het onderzoek naar de watertoets dat de beide rekenkamers in voorbereiding hadden genomen en de werkzaamheden van met name de Inspectie Verkeer en Waterstaat op hetzelfde beleidsveld.

Geconcludeerd werd dat er weliswaar sprake was van enige overlap tussen beide onderzoeken, maar niet van een dusdanige omvang dat de uitvoering van de onderzoeken op basis daarvan heroverwogen diende te worden. Waar de Inspectie zich richtte op een korte audit, zetten de rekenkamers in op een diepgaander onderzoek, vooral gericht op de evaluatie van het provinciaal beleid.

Bij de verdere uitwerking van de beide onderzoeken bleek de overlap evenwel toch groter dan eerder voorzien. In september 2007 heeft de Inspectie vervolgens besloten dat zij met het oog op een efficiënte inzet van onderzoekscapaciteit en om de provinciale organisatie niet onnodig zwaar te belasten afziet van het doen van zelfstandig onderzoek en voor de audit in de provincie Gelderland zal steunen op de uitkomsten van het rekenkameronderzoek.

5 Eerder onderzoek en werkzaamheden Zuidelijke Rekenkamer

5.1 Afgerond onderzoek

- 1 Quick scan jaarverslag 2004 Limburg
- 2 Jaarverslag 2005
 - Brabantse herstructureringsmaatschappij bedrijventerreinen
 - Artikel 217 a Provinciewet
- 3 Beleidsevaluatie Noord-Brabant
- 4 Beleidsevaluatie Limburg
- 5 Apparaatskosten Noord-Brabant
- 6 Apparaatskosten Limburg
- 7 Limburgse Huizen
- 8 Wet Kwaliteitsbevordering Rampenbestrijding Noord-Brabant
- 9 Wet Kwaliteitsbevordering Rampenbestrijding Limburg
- 10 Jaarverslag 2006
 - Follow-up rekenkameronderzoek
- 11 Advies- en Meldpunt Kindermishandeling Noord-Brabant
- 12 Serviceloket Limburg
- 13 Reserves en voorzieningen Noord-Brabant
- 14 Reserves en voorzieningen Limburg

5.2 Lopend onderzoek

- 15 Watertoets Noord-Brabant
- 16 Watertoets Limburg

- 17 Binnen - en Buitenring Parkstad Limburg
- 18 Ontslagregelingen Noord-Brabant
- 19 Communicatie Noord-Brabant

6 Onderzoeksprogramma 2008

6.1 Rapport bij de jaarstukken Noord-Brabant en Limburg

Doel van het rapport is het ondersteunen van Provinciale Staten bij de behandeling van de jaarstukken. Het rapport identificeert mogelijke knelpunten en onvolledigheden in de jaarstukken.

De rekenkamer beoordeelt de jaarstukken van de provincies Noord-Brabant en Limburg op de inhoud en rapporteert over haar bevindingen. Naast de inhoudelijke beoordeling wordt ook zijdelings gekeken naar de opzet van de stukken en de formulering van de beleidsinformatie.

De werkzaamheden van de rekenkamer resulteren in twee provinciespecifieke rapporten. Deze rapporten worden aan PS verzonden vóór de behandeling van de jaarstukken in de statencommissies en PS. De werkzaamheden van de rekenkamer starten direct na kennisgeving van de jaarstukken.

Het is nadrukkelijk niet de bedoeling om het werk van de accountant te herhalen. De rekenkamer kiest een andere invalshoek dan de controle door de accountant, maar neemt de uitkomst van het werk van de accountant (nota van bevindingen en managementletter) wel mee.

Het rapport is erop gericht om de statencommissies en PS te wijzen op specifieke punten die bij de behandeling van de jaarstukken 2007 naar de mening van de rekenkamer nadere aandacht van PS vragen. Om die punten te kunnen identificeren zal de verantwoordingsinformatie in combinatie met de financiële informatie geanalyseerd worden. Daarnaast zal er ook, zij het in mindere mate, aandacht besteed worden aan de kwaliteit van de opzet van de jaarstukken.

De kwaliteit van de verantwoordingsinformatie is naar de mening van de rekenkamer voldoende wanneer deze toereikend, dat wil zeggen sluitend, begrijpelijk, transparant en volledig is.

Het rapport richt zich op twee hoofdvragen met bijbehorende deelvragen:

- 1 *Zijn er uit de jaarrekening 2007 onvolledigheden of knelpunten af te leiden?*
 - Zijn er opmerkelijke verschillen tussen de programmabegroting, de begroting na wijziging en de jaarrekening?
 - Zijn begrotingsoverschrijdingen/-overschotten op een transparante manier (boekhoudkundig) verwerkt?
 - Is de toelichting op de financiën toereikend?

- Welke onderdelen roepen vragen op, bevatten geen transparante weergave van de werkelijkheid of lopen in geval van afwijkingen een groot risico op een negatieve financiële, politieke of maatschappelijke impact?
- 2 *Wordt in het jaarverslag 2007 het voorgenomen beleid (zoals verwoord in de programmabegroting 2007) en eventuele afwijkingen hierop, toereikend verantwoord?*
- Sluit het jaarverslag 2007 aan op de programmabegroting 2007?
 - Komen alle missies, doelen, doelstellingen, gewenste effecten, prestaties en (voorgenomen) activiteiten uit de programmabegroting terug in het jaarverslag?
 - Worden er beleidsindicatoren voor de verschillende beleidsvelden gehanteerd en wat is de kwaliteit van die indicatoren?
 - Worden er extra prestaties en activiteiten vermeld (die niet in de programmabegroting aangekondigd zijn)?
 - Bevat het jaarverslag voldoende verantwoordingsinformatie?
 - Worden alle missies, doelen, doelstellingen, gewenste effecten, prestaties, indicatoren en (voorgenomen) activiteiten uit de programmabegroting toereikend verantwoord in het jaarverslag?
 - Als doelstellingen/streefwaarden niet zijn gehaald, wordt dan toegelicht waarom niet, en wat het effect ervan is op het vigerende beleid?
 - Worden begrotingsoverschrijdingen/-overschotten toereikend verantwoord?
 - Zijn de jaarstukken zelfstandig leesbaar?

Naast de jaarstukken 2007, de bijbehorende managementletter en nota van bevindingen en de productenrealisatie 2007, zullen de volgende documenten gebruikt worden: programmabegroting 2007, productenraming 2007, begrotingswijzigingen 2007. Bovendien dienen als naslagwerk beschikbaar te zijn: programmabegrotingen 2005 en 2006, jaarstukken 2005 en 2006 (inclusief managementletter en nota van bevindingen).

6.2 Onderhoud provinciale wegen Noord-Brabant en Limburg

De Kring van provinciale rekenkamers² verricht in het najaar 2007 een voorstudie naar het onderhoud van provinciale wegen. De voorstudie is erop gericht om tot een

² De Kring bestaat uit: Noordelijke Rekenkamer, Rekenkamer Oost-Nederland, Randstedelijke Rekenkamer, Rekenkamer Zeeland en Zuidelijke Rekenkamer.

goede doelstelling en vraagstelling voor een eventueel onderzoek te kunnen komen. Deze voorstudie is bedoeld om de besturen van de provinciale rekenkamers in de gelegenheid te stellen om een besluit te nemen over het al dan niet starten van een onderzoek, alsmede over de richting van het onderzoek.

Het onderhoud aan provinciale wegen heeft een duidelijk maatschappelijk en financieel belang. Een gebrekkige onderhoudsstaat kan leiden tot gevaarlijke verkeerssituaties en een lage kwaliteit van de openbare ruimte. Ook zijn de provinciale wegen één van de grootste kostenposten van de provincies.

De doelstelling van het vooronderzoek luidt als volgt:

Inzicht geven in de mogelijkheden voor en de toegevoegde waarde van een rekenkameronderzoek op het gebied van onderhoud van provinciale wegen gelet op zowel het maatschappelijk en financieel belang van het onderwerp als het onderzoeksterrein van de rekenkamer.

Op basis van deze doelstelling wordt de onderstaande hoofdvraag geformuleerd:

Wat zijn de mogelijkheden voor een rekenkameronderzoek op het gebied van onderhoud provinciale wegen?

In de voorstudie worden voor de gezamenlijke provincies de volgende vragen behandeld, waarbij een onderscheid wordt aangebracht tussen een beschrijvend (algemeen en specifiek) en een programmerend deel.

Het *algemeen beschrijvend* deel richt zich op vragen hoe het onderhoud aan provinciale wegen in het algemeen is georganiseerd en ingericht. Hierbij wordt ingegaan op de volgende vragen:

- Hoe richt de provincie haar rol in bij de vier stappen van het onderhoud van provinciale wegen: a) beleidsvorming, b) planning, c) uitvoering en d) controle?
- Bij deze vier stappen worden achtereenvolgens de volgende vragen aan de orde gesteld:
 - 1 Op welke manier spelen aspecten zoals kwaliteit, kosten, duurzaamheid een rol bij de beleidsvorming (afwegingen) omtrent het onderhoud?
 - 2 Welke criteria zijn van invloed op de planning van het onderhoud?
 - 3 Welke actoren zijn betrokken bij het onderhoud aan provinciale wegen en wat is hun instrumentarium?
 - 4 Welke aspecten spelen een rol bij de monitoring van de onderhoudsstaat van provinciale wegen?
- Wat is de rol van Provinciale en Gedeputeerde Staten bij de vier stappen?

Het *specifiek beschrijvend* deel gaat onder meer in op vragen die zich richten op provinciespecifieke gegevens:

- Welke de doelstellingen leggen de provincies zich op met betrekking tot het onderhoud van provinciale wegen (zoals kwaliteitseisen, aantal wegen)?
- Doet zich achterstallig onderhoud voor in de provincies, en zo ja, hoe groot is deze en wat zijn de risico's hiervan (kosten, veiligheid, verkeerstechnisch)?
- Is er sprake van grensoverschrijdende afstemming?
- Wat zijn de kosten voor het onderhoud aan provinciale wegen in totaal en per km weg?
- Hoe financieren de provincies het onderhoud aan provinciale wegen (direct uit het provinciefonds/motorrijtuigenbelasting, via reserves en voorzieningen, kapitaallasten)?

Het *programmerend* deel richt zich op de uiteindelijke onderzoeksonderwerpen, die aanknopingspunten bieden voor de provinciale rekenkamers.

6.3 Ruimtelijke ordening Noord-Brabant en Limburg

De Kring van provinciale rekenkamers heeft in het najaar 2007 een voorstudie gepland naar ruimtelijke ordening. De voorstudie is erop gericht om tot een goede doelstelling en vraagstelling voor een eventueel onderzoek te kunnen komen. Deze voorstudie is bedoeld om de besturen van de provinciale rekenkamers in de gelegenheid te stellen om een besluit te nemen over het al dan niet starten van een onderzoek, alsmede over de richting van het onderzoek.

Op 23 april 2004 heeft het toenmalige kabinet de Nota 'Ruimte voor ontwikkeling' vastgesteld. Het betreft een strategische nota waarin de hoofdlijnen van het ruimtelijk beleid voor Nederland als geheel en een aantal specifieke gebieden worden uitgewerkt. Daarbij wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen rijksverantwoordelijkheden en verantwoordelijkheden van decentrale overheden. Het uitgangspunt is 'decentraal wat kan, centraal wat moet'. Op hoofdlijnen betekent dit dat het rijk zich intensief bezig houdt met de uitwerking en uitvoering van beleid betreffende een selectie van gebieden en netwerken die onderdeel uitmaken van de nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur (RHS) en de uitvoering van ruimtelijk rijksbeleid verder grotendeels overlaat aan decentrale overheden. Daarbij stelt het rijk in de nota Ruimte wel regels om te zorgen voor een generieke

basiskwaliteit in heel Nederland. Verder staat het decentrale overheden vrij aanvullend eigen beleid te formuleren zolang dat niet strijdig is met de rijksdoelen.

Met de nota Ruimte hebben provincies onder meer een sterkere regietaak gekregen met betrekking tot bovenlokale voorzieningen, het bundelingsbeleid en het beleid voor wonen in de meer landelijke gebieden. Verder vervullen ze een faciliterende rol bij de realisering van bovengemeentelijke bedrijventerreinen.

Thema's op het terrein van ruimtelijke ordening waarbij de provincie mede als gevolg van de nota Ruimte een nadrukkelijke rol speelt/ gaat spelen zijn:

- bundeling van verstedelijking en economische activiteiten;
- balans rood, groen en blauw;
- de - ruimtelijke - bundeling van infrastructuur en vervoersstromen;
- locatiebeleid voor bedrijven en voorzieningen;
- de ruimtelijke wateropgaven;
- bescherming van natuur(gebieden);
- landschap;
- recreatie en toerisme;
- landbouw.

Voor de uitvoering van de Nota Ruimte zal de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro) het juridische instrumentarium bieden. Trefwoorden in deze nieuwe wet zijn decentralisatie, deregulering, ontwikkelingsplanologie, duidelijkheid voor de burger en uitvoeringsgerichtheid. Een belangrijk uitgangspunt van de nieuwe Wro is dat ruimtelijke vraagstukken worden opgelost op het daarbij passende niveau, in de meeste gevallen het lokale niveau. Iedere bestuurslaag krijgt met de Wro de bevoegdheden en instrumenten toebedeeld die nodig zijn om de ruimtelijke vraagstukken waarvoor het verantwoordelijk is waar te kunnen maken. De nieuwe Wro is in november 2006 in het Staatsblad gepubliceerd en treedt naar verwachting op 1 juli 2008 in werking.

Uit het bovenstaande volgt dat overheidsbeleid met betrekking tot ruimtelijke ordening een breed terrein beslaat. Met betrekking tot (de uitvoering van) dit beleid nemen provincies verschillende rollen en verantwoordelijkheden in. Dit vormt voor de Kring van provinciale rekenkamers aanleiding om een voorstudie uit te laten voeren naar de vraag of en zo ja, voor welke thema's er aanleiding is om nader rekenkameronderzoek in te stellen.

De vraagstelling van de voorstudie is als volgt geformuleerd:

Wat zijn de mogelijkheden voor en is de toegevoegde waarde van rekenkameronderzoek op het gebied van ruimtelijke ordening?

De volgende aspecten komen in de voorstudie aan de orde:

- er wordt een onderscheid gemaakt naar verschillende thema's op het gebied van ruimtelijke ordening;
- binnen de onderscheiden thema's worden de verschillende rollen en verantwoordelijkheden van de provincie en de overige betrokken actoren, alsmede hun instrumentarium, in kaart gebracht;
- per thema wordt inzicht gegeven in de geldstromen;
- er wordt aandacht besteed aan de (inter)nationale component van het beleid met betrekking tot ruimtelijke ordening;
- er wordt per thema een overzicht gegeven van welk onderzoek er al zijn of worden gedaan;
- opties voor rekenkameronderzoek worden voorzien van een beschrijving van de toegevoegde waarde die deze onderzoeken kunnen opleveren.

Het resultaat van de voorstudie bestaat uit:

- een beschrijving van het beleid (rollen, verantwoordelijkheden, instrumentarium, geldstromen e.d.) per provincie ten aanzien van de verschillende thema's op het gebied van ruimtelijke ordening, met uitzondering van de ruimtelijke Wateropgaven³;
- een overzicht van uitgevoerde, lopende of geplande onderzoeken per thema;
- per thema mogelijke scenario's voor rekenkameronderzoek, waarin de doel- en vraagstelling worden uitgewerkt en de toegevoegde waarde in termen van eerder genoemde criteria wordt aangegeven. De scenario's kunnen, indien de voorstudie daar aanleiding toe geeft, per provincie verschillen.

6.4 Grondbeleid Noord-Brabant

Eind 2000 verschijnt het IPO-rapport 'Rolbepaling provinciaal grondbeleid'. Het rapport schetst mogelijkheden voor de provincies om hun rol ten aanzien van grondbeleid in te vullen. Het IPO-rapport beschrijft twee varianten van grondbeleid: een actief en een passief grondbeleid.

Ook de rijksoverheid publiceert in 2000 een nota over het Grondbeleid. De nota geeft uitgangspunten, die nader moeten uitgewerkt. Grondbeleid, zo stelt de nota is geen doel op zich: het moet bijdragen aan een zo effectief en efficiënt mogelijke realisering van beleid op onder meer het gebied van ruimtelijke ordening, natuur, water, milieu en verkeer en vervoer. Daarnaast wordt beoogd een rechtvaardige

³ De Zuidelijke Rekenkamer en de Rekenkamer Oost-Nederland Rekenkamer hebben in 2007 reeds een vooronderzoek uitgevoerd naar het waterbeleid in de provincies Gelderland, Limburg, Noord-Brabant en Overijssel.

verdeling van kosten en opbrengsten te realiseren voor eigenaren, gebruikers en exploitanten. Onder grondbeleid verstaat de rijksnota: *'alles wat overheden doen en voorschrijven ten aanzien van het handelen met grond'*.

In september 2001 publiceren GS van Noord-Brabant een eigen notitie *'Grondbeleid - passend en gepast vooruit'*. De notitie heeft als ondertitel *'Grondbeleid als instrument voor ontwikkelingsgericht handelen'* en sluit aan bij de rapporten van IPO en rijksoverheid.

In december 2001 besluiten PS dat de provincie niet alleen faciliterend en enthousiasmerend kan optreden, maar ook initiërend, organiserend en uitvoerend. De provincie wil een ontwikkelingsgerichte rol in kunnen nemen om eigen doelen te realiseren. Besloten wordt dat GS aan PS een kader zullen voorleggen, waarbinnen passief en actief grondbeleid ook voor nieuwe taken als instrument ingezet kunnen worden. Aandachtspunten voor een dergelijk kader zijn o.a.: het type ruimtelijke ontwikkelingen; de handelingsbevoegdheid van GS; al dan niet op projecten gericht; de termijn waarop het doel gericht is. Tevens zal de provincie de mogelijkheid onderzoeken van de opzet van een grondportefeuille, waarbij ook dekking van garantstellingen wordt betrokken.

In september 2002 wordt vervolgens aan PS een voorstel voorgelegd voor een portefeuille Strategische Grondposities en Aansturing Grondbeleid. De portefeuille Strategische Grondposities heeft als doel ten behoeve van nieuwe ontwikkelingen en onvoorziene omstandigheden adequaat en slagvaardig aankopen van gronden en zonodig opstallen te kunnen doen. De belangrijkste toetsingscriteria die voorgesteld worden voor de portefeuille, zijn: de portefeuille heeft een aanvullende functie; risico's bij aankopen worden zoveel mogelijk benoemd en gekwantificeerd; voldoende financiële ruimte wordt gecreëerd om meerdere aankopen te doen; er komen toetsingscriteria voor het afdekken van (financiële) risico's; over de portefeuille wordt bij de maraps gerapporteerd en daarbij wordt aangegeven hoe risico's zijn afgedekt; de portefeuille krijgt een omvang die afhankelijk van de besluitvorming wordt bepaald.

In de Financiële Beleids- en beheersverordening Noord-Brabant van 9 december 2005 worden in artikel 20 nadere regels voor het provinciale grondbeleid vastgelegd:

- 1 Provinciale Staten stellen voor de uitvoering van het provinciale grondbeleid de uitgangspunten, doelstellingen en regels omtrent de risicobeheersing vast.
- 2 Provinciale Staten beslissen over de omvang van de grondportefeuille. Over belangrijke aankopen wordt pas beslist nadat Gedeputeerde Staten hierover de meest aangewezen commissie uit Provinciale Staten hebben geïnformeerd.
- 3 Gedeputeerde Staten stellen de werkwijze voor de grondportefeuille vast. Hierin worden eisen opgenomen waaraan een voorstel tot een beroep op de

grondportefeuille moet voldoen alsmede criteria waarop de voorstellen worden beoordeeld. Vaststelling en wijziging van deze eisen vinden plaats nadat hierover de meest aangewezen commissie uit Provinciale Staten in de gelegenheid is gesteld om hierover te adviseren.

4 In een beheersstatuut is de interne organisatie met betrekking tot de grondportefeuille beschreven waarin regels zijn opgenomen over het financieel beheer, de financiële administratie en de inhoudelijke coördinatie van de grondportefeuille en de verantwoording hierover naar Gedeputeerde Staten.

5 In de paragraaf grondbeleid in de begroting en jaarverslag wordt ingegaan op: de visie op het grondbeleid in relatie tot de realisatie van de doelstellingen van de programma's die zijn opgenomen in de begroting, een aanduiding van de wijze waarop de provincie het grondbeleid uitvoert, een actuele prognose van de te verwachten resultaten van de totale grondexploitatie, een onderbouwing van de geraamde winstneming en de beleidsuitgangspunten betreffende de reserve voor grondzaken in relatie tot de risico's van de grondzaken.

6 Bij de begroting en de jaarstukken doen Gedeputeerde Staten in de paragraaf grondbeleid tevens verslag van: de stand van de portefeuille, de afdekking van risico's en eventuele verliezen en winsten.

De rekenkamer wil in het geplande onderzoek aandacht besteden aan de volgende vragen:

- 1 Op welke manier heeft de provincie het gedachtegoed van de notitie 'Grondbeleid - passend en gepast' concreet vormgegeven?
- 2 Wat is het vigerende beleid: welke doelen worden nagestreefd met inzet van welk instrumentarium?
- 3 Welke middelen (financiële, personele) zijn ingezet voor het realiseren van deze doelen?
- 4 Worden de doelstellingen uit het grondbeleid gerealiseerd?
- 5 Welke ervaringen heeft men opgedaan met het inzetten van het instrumentarium?
- 6 Is men erin geslaagd "adequaat en slagvaardig" aankopen te verrichten? In welke mate? Indien ja, wat zijn de succesfactoren hiervoor geweest? Indien nee, welke belemmeringen werden ondervonden?
- 7 Worden de regels uit de Financiële Beleids- en beheersverordening met betrekking tot het grondbeleid nageleefd?
- 8 Hoe is de informatievoorziening tussen GS en PS georganiseerd met het oog op de kaderstellende en controlerende rol van PS?

De rekenkamer heeft overigens goede nota genomen van het aangekondigde onderzoek ex artikel 217a Provinciewet naar de grondverwerving ten behoeve van

de Ecologische Hoofdstructuur. De rekenkamer zal dat onderzoek betrekken bij de verdere vormgeving van haar eigen onderzoek.

6.5 Doorwerking rekenkameronderzoek

Op basis van artikel 186 van de Provinciewet stelt de rekenkamer elk jaar voor 1 april een verslag van werkzaamheden op over het voorgaande jaar.

De rekenkamer maakt in dit verslag van werkzaamheden ook melding van de doorwerking van de aanbevelingen die zij in eerdere onderzoeksrapporten heeft geformuleerd. Waar nodig stelt de rekenkamer daartoe vervolgonderzoek in.

7 Planninggegevens

In 2008 beschikt het bureau over een capaciteit van 4,7 fte.

Deze capaciteit correspondeert met (afgerond) 1.000 beschikbare dagen, oftewel 7.200 beschikbare uren.

De werkzaamheden van het bureau kunnen worden ingedeeld in direct aan onderzoek te besteden tijd, overige directe werkzaamheden en indirecte werkzaamheden.

De planning is gericht op een verdeling van 70 % directe tijd en 30% indirecte tijd:

- **direct aan onderzoek te besteden tijd** **4.000 uren**
 - *startnotities;*
 - *onderzoeken;*
 - *nazorg onderzoeken;*
 - *verslag van werkzaamheden*

- **overige directe werkzaamheden** **1.040 uren**
 - *monitoren bestuurlijke en beleidsmatige ontwikkelingen ten behoeve van toekomstig onderzoek;*
 - *schrijven en onderhouden onderzoeksprogramma*
 - *bestuurlijk overleg*

- **indirecte werkzaamheden** **2.160 uren**
 - *organisatie en secretariaat bureau*
 - *begroting en jaarrekening*
 - *Kring provinciale rekenkamers*
 - *scholing en training*

Aan direct onderzoek te besteden tijd zijn in 2008 in totaal 4.000 uren beschikbaar:

Wat haar eigen personeelsformatie betreft, heeft de rekenkamer gekozen voor een qua omvang relatief klein bureau. Daarmee is de mogelijkheid opgehouden van inhuur van externe onderzoekscapaciteit op specifieke terreinen en disciplines. Bij een gemiddelde inhuurprijs van € 125 per uur (ex BTW) en een beschikbare ruimte van € 112.000 betekent dat een aanvullende onderzoekscapaciteit van 900 uren.

De totale directe onderzoekscapaciteit 2008 van het bureau van de rekenkamer komt daarmee op 4.900 uren.

Bij de inrichting van de provinciale rekenkamer zijn Provinciale Staten van de beide provincies uitgegaan van vier jaarlijkse onderzoeken: één onderzoek voor zowel

Noord-Brabant als Limburg, plus voor beide provincies één apart onderzoek. Gebruikmakend van de eerste ervaringsgegevens heeft de rekenkamer deze ambitie naar boven bijgesteld.

Samenvattend zal de rekenkamer in 2008 de volgende onderzoeken uitvoeren:

- Watertoets Noord-Brabant en Limburg (doorloop uit 2007)
- Communicatiebeleid Noord-Brabant (doorloop uit 2007)
- Rapport bij de jaarstukken Noord-Brabant en Limburg
- Nader te bepalen onderzoek Onderhoud provinciale wegen Noord-Brabant en Limburg (op basis van vooronderzoek in 2007)
- Nader te bepalen onderzoek Ruimtelijke ordening Noord-Brabant en Limburg (op basis van vooronderzoek in 2007)
- Grondbeleid Noord-Brabant (afhankelijk van doorloop andere onderzoeken, start eind 2008 of begin 2009)

Ook in 2008 zal de rekenkamer een vooronderzoek verrichten op een majeur beleidsterrein. De spreiding van de verschillende vooronderzoeken in meerjarig perspectief is als volgt:

	VOORONDERZOEK	ONDERZOEK
WATERBELEID	2006	2007
RUIMTE	2007	2008
PROVINCIALE WEGEN	2007	2008
MILIEU	2008	2009
CULTUUR/SOCIAAL BELEID	2009	2010
ECONOMIE	2010	2011